Тема: Ғайса Хөсәйенов. “Һуңғы тарпан” хикәйәте.

Эпиграф.

Был заманда атҡа
мохтажлыҡ юҡ,
Һирәк уны хөрмәт итеүсе.
Ҡайҙа булды
Ат ҡәҙерен белгән
Полководец һәм көтөүсе…

Мөхәммәт Илбаев.

;айса Батырг2р2й улы Х0с2йенов 1928 йылды8 10 апреленд2 Баш7ортостан Республика3ыны8 ?ырмы97алы районы !т2г2н ауылында кр29ти2н 4аил23енд2 тыу4ан. !662рене8 ауылында ете йыллы7 м2кт2пте тамамла4ас, Б0й0к Ватан 3у4ышы йылдарында колхозда эшл2й. Бер йыл Е6ем-7аран м2кт2бенд2 у7ып ал4ас,) ф0г2 китеп,интернатлы 9-сы урта м2кт2пте тамамлай. Унан 1947-1951 йылдар6а Баш7орт д21л2т педагогия институтыны8филология факультетында у7ый. 1951-1954 – М2ск2162 СССР Ф2нд2р академия3ыны8 Б0т2 донъя 262би2те институты аспиранты. Ошонда 262би2т буйынса дессертация я6а 32м филология ф2нд2ре кандидаты тиг2н 4илми д2р2ж2 ала.

;айса Х0с2йенов 1954 йылдан алып 2леге к0нг2с2)ф0л2ге Тарих, тел 32м 262би2т институтында 4илми хе6м2тк2р булып эшл2й. Институтта 262би2т булеге м0дире вазифа3ын баш7ара. Бер 1к ва7ытта «Ватандаш» журналыны8 баш м0х2ррире л2 булып, я8ы ба9ма4а ниге6 3алды.

Ғайса Хөсәйенов (1928)

Әҙәбиәтсе

Әҙип

Журналист

Салауат Юлаев исемендәге дәүләт премияһы лауреаты

Башҡорт әҙәбиәт ғилеменең
тәүге тәжрибәләрҙән
алып
бөгөнгө төплө тикшеренеүҙәр
тыуҙырыу юғарылығына
тиклемге
юлын байҡағанда,
был эшкә күп көс һалған
ғалимдар рәтендә
академик
Ғайса Хөсәйенов
хеҙмәттәре
оло ижад донъяһы
булып күҙ алдына баҫа.

Раuил Бикбаев

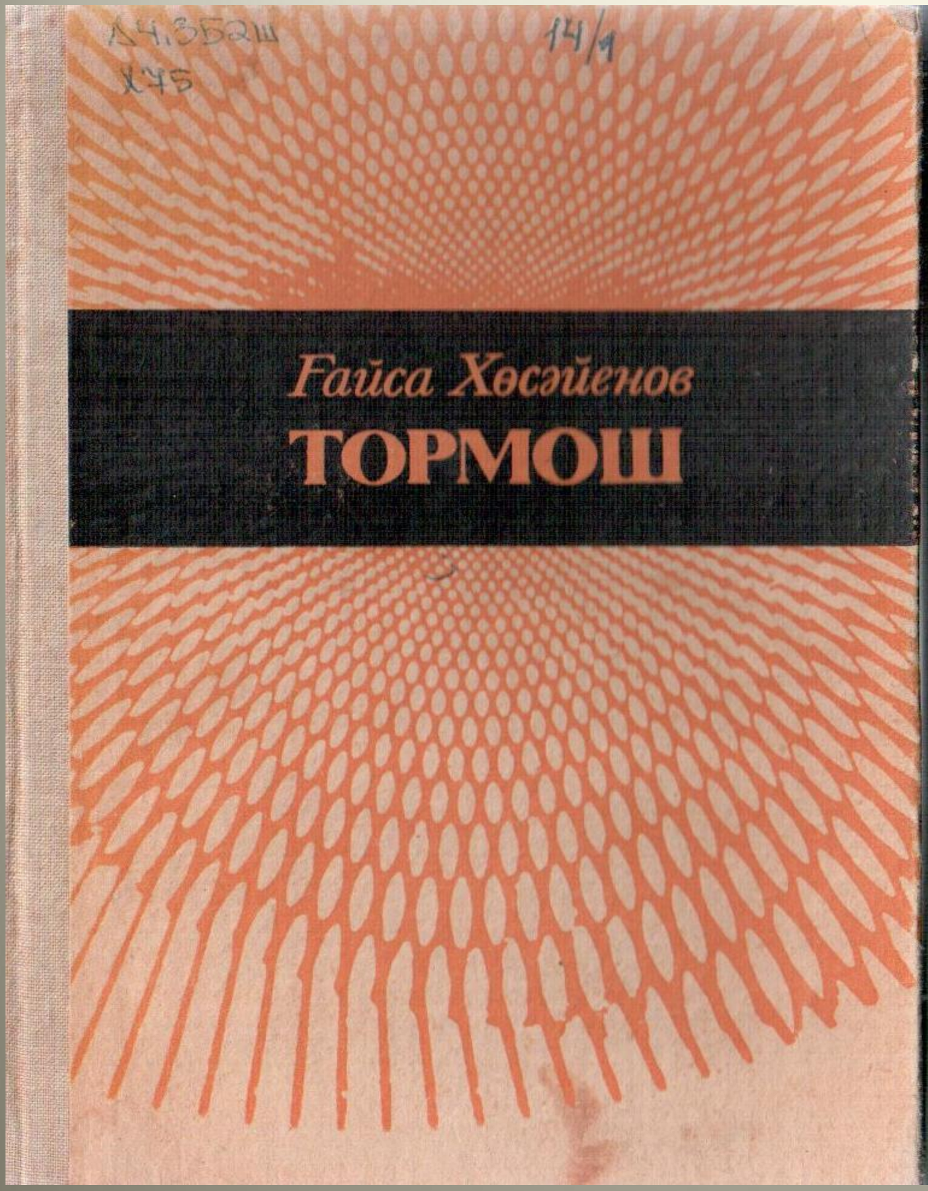
Ғайса Хөсәйенов
ТОРМОШ

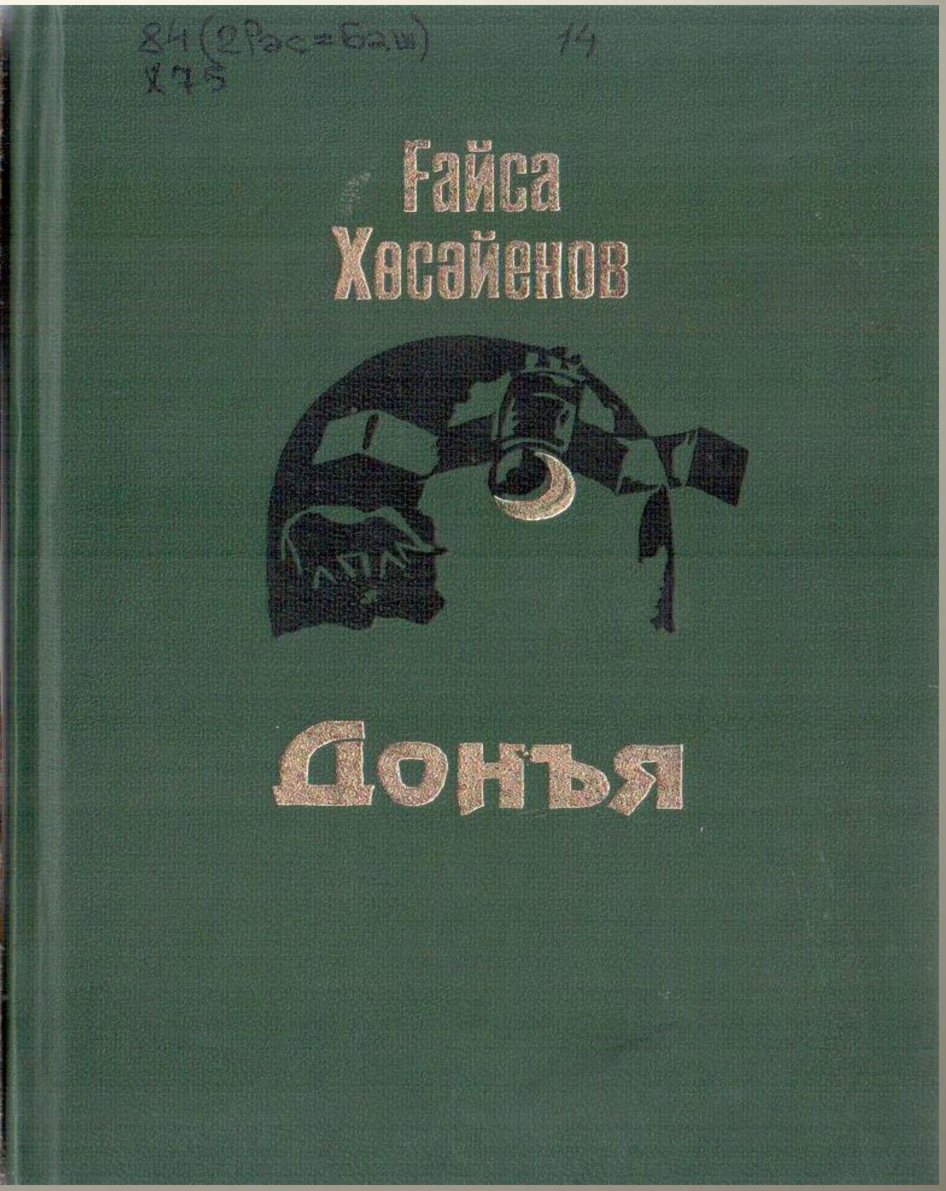
Ғайса
Хөсәйенов
Донъя

ҒАЙСА
ХӨСӘЙЕНОВ
БАТЫРҘАР
ҠИССАҺЫ

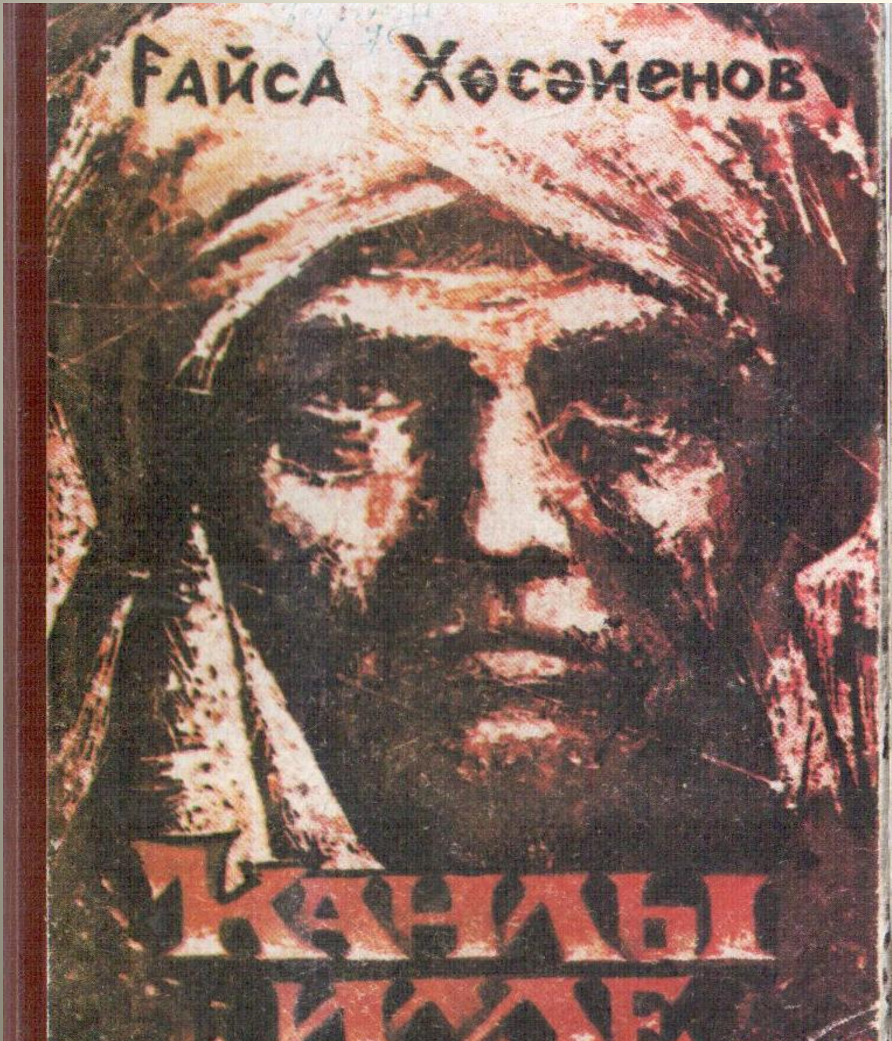
Ғайса Хөсәйенов
ҠАНЛЫ
ИЛЛЕ
БИШ

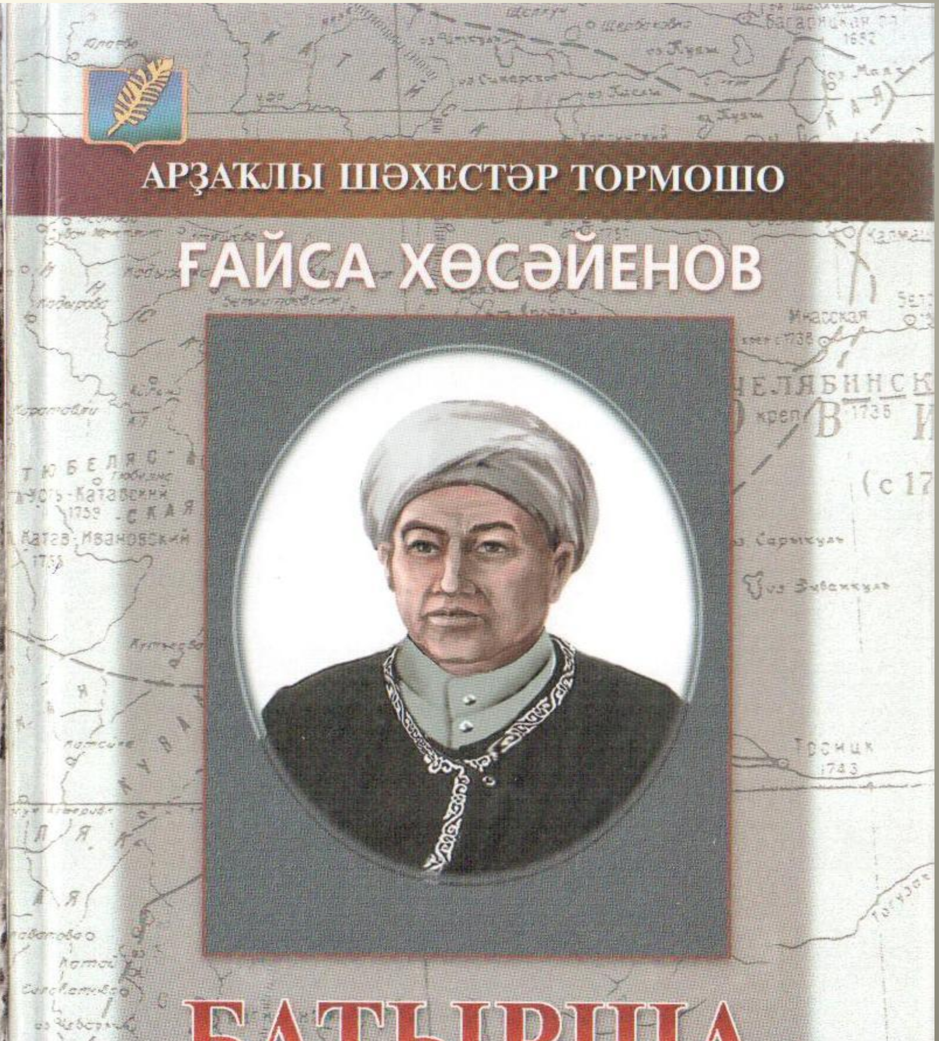
АРҘАҠЛЫ ШӘХЕСТӘР ТОРМОШО
ҒАЙСА ХӨСӘЙЕНОВ
БАТЫРША

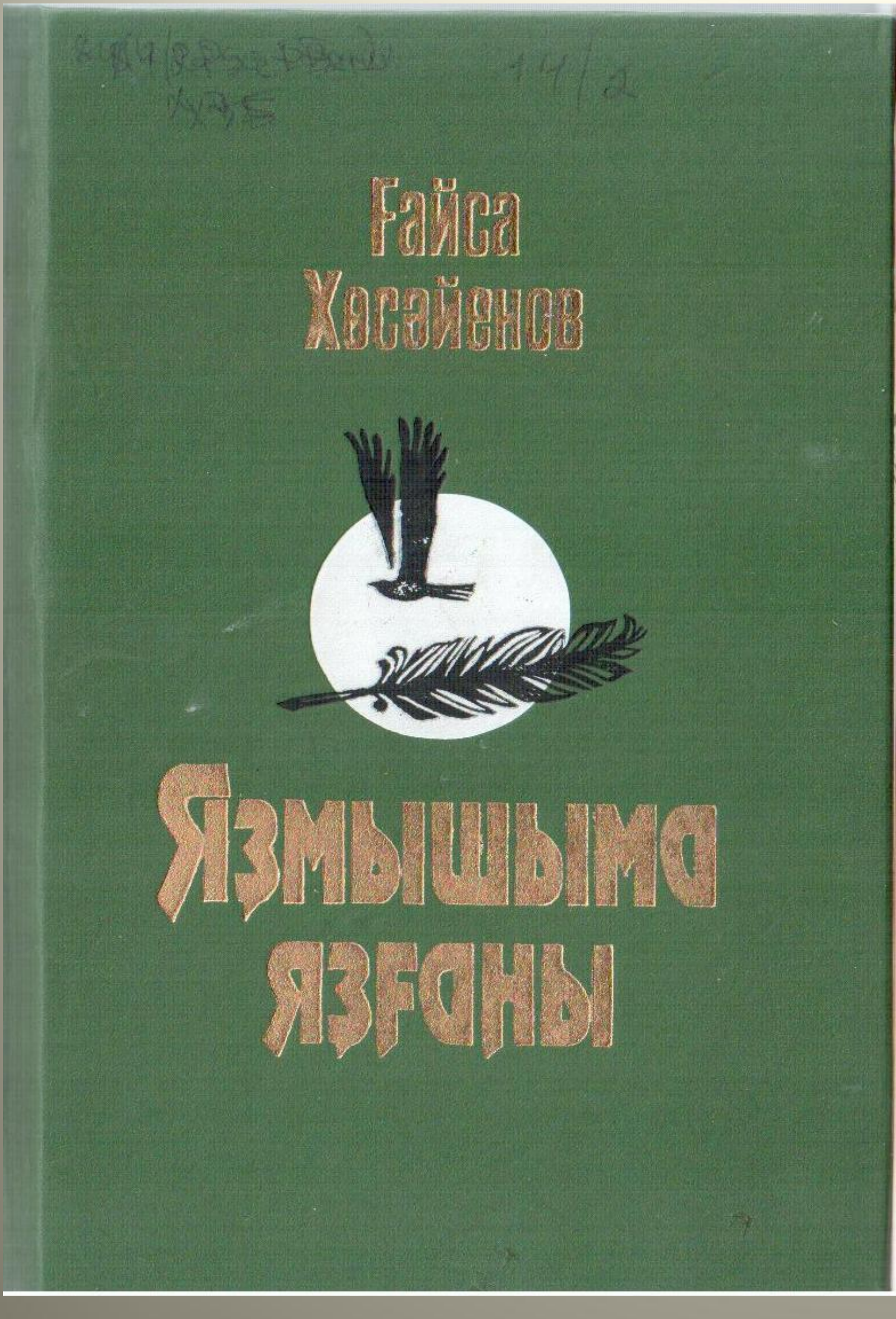
Ғайса
Хөсәйенов
Яҙмышыма
яҙғаны

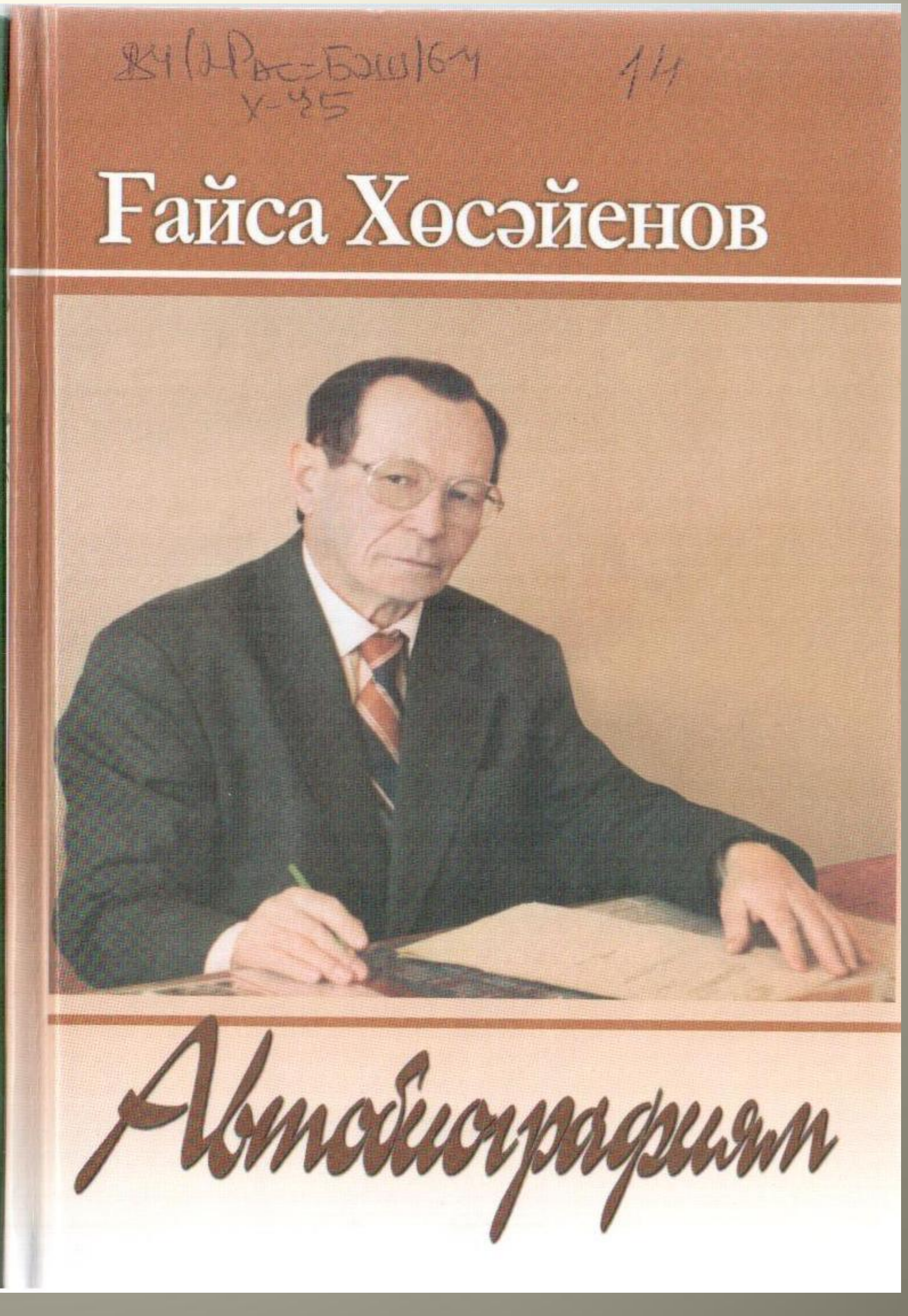
Ғайса Хөсәйенов
Автобиографиям

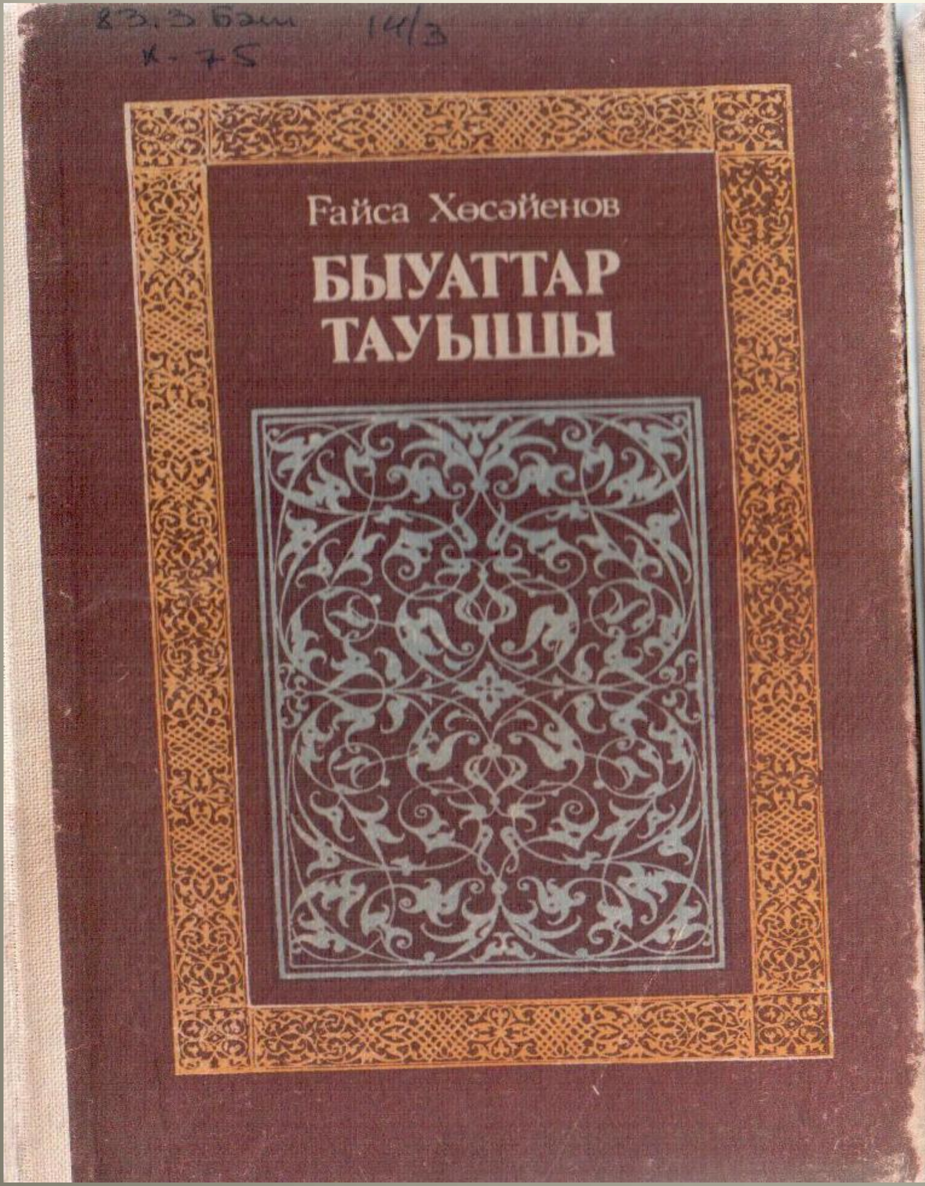
83.3 Баш
14/3
Х-75
Ғайса Хөсәйенов
БЫУАТТАР
ТАУЫШЫ

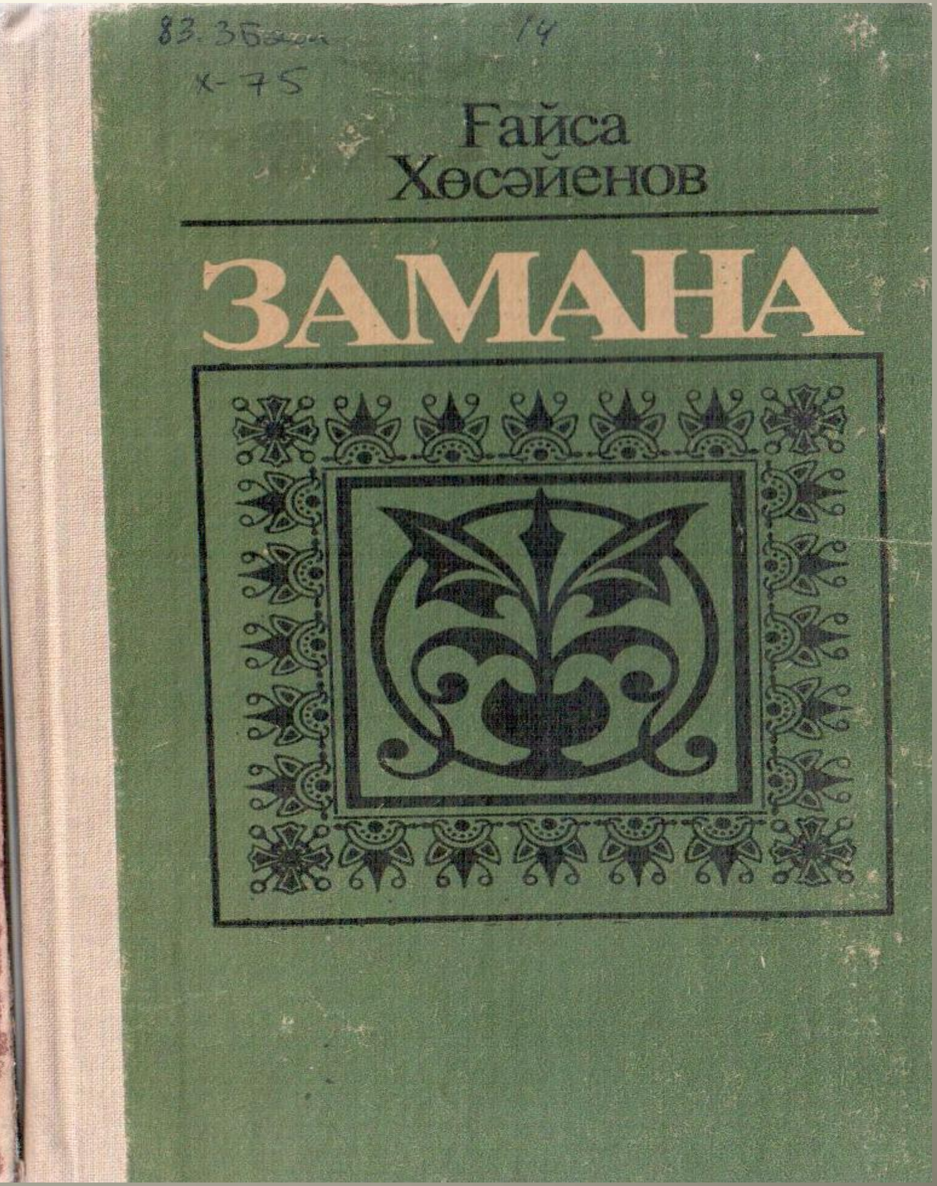
83.3 Баш
14
Х-75
Ғайса
Хөсәйенов
ЗАМАНА

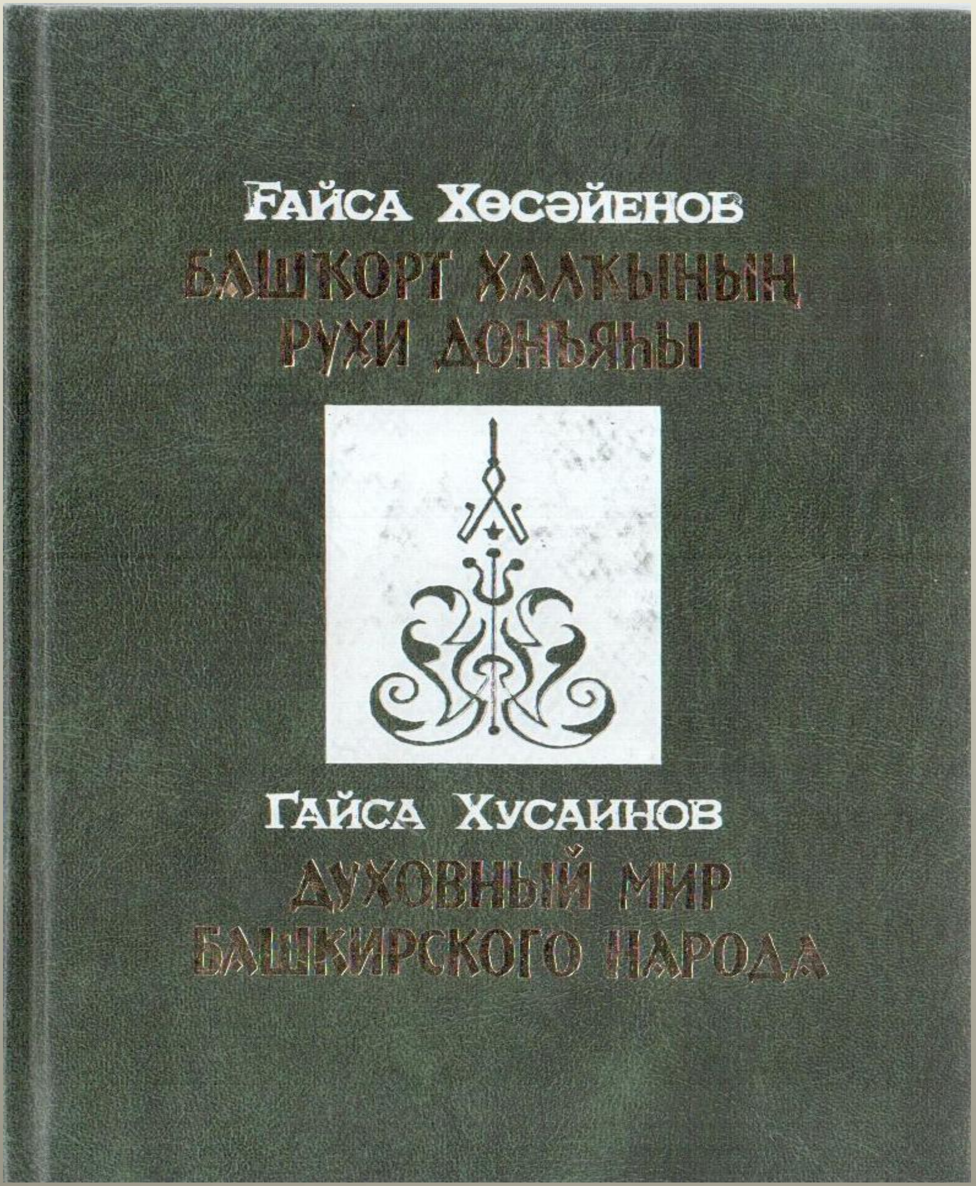
Ғайса Хөсәйенов
Башҡорт халҡының
рухи донъяһы
Гайса Хусаинов
Духовный мир
башкирского народа

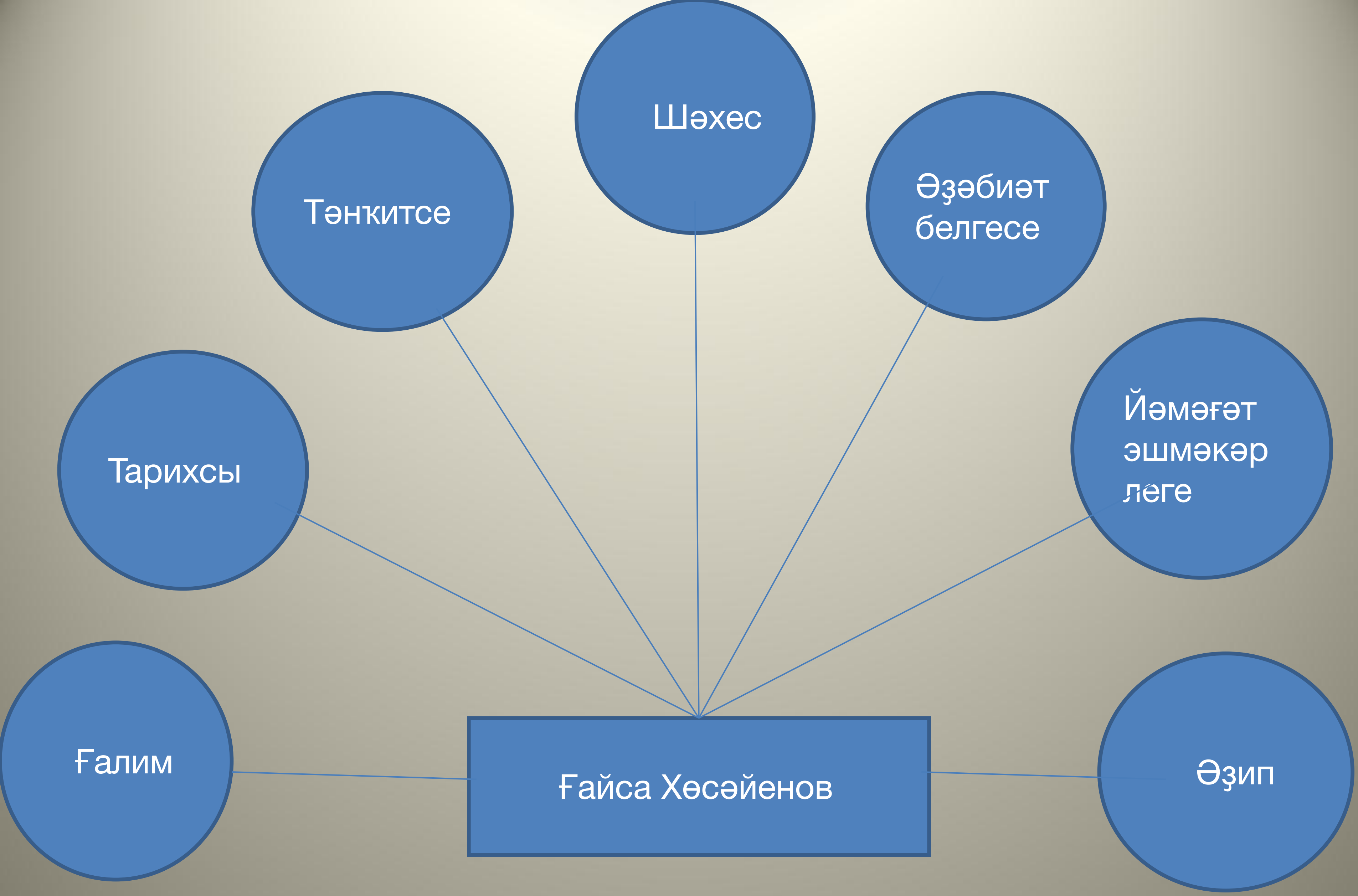
Шәхес
Тәнҡитсе
Әҙәбиәт
белгесе
Тарихсы
Йәмәғәт
эшмәкәр
леге
Ғалим
Ғайса Хөсәйенов
Әҙип

Ғайса Хөсәйеновтың
1950 — 1998 йылдарҙа донъя күргән китаптары

Ғайса Хөсәйеновтың
2000—2007 йылдарҙа сыҡҡан китаптары

- -- Был әҫәр нимә тураһында?
- -- Әҫәр һеҙҙә ниндәй тәьҫир ҡалдырҙы?
- -- Ни өсөн “Һуңғы тарпан” тип атала?
- -- Был әҫәрҙә ҡайһы осор сағылдырыла?
- -- Әҫәрҙең асылы нимәлә?
- -- Һеҙҙеңсә яҙыусы беҙгә нимә әйтергә теләгән?
- -- Ни өсөн тарпандар бөтөүгә дусар ителгән?
- -- Бөгөнгө көндә тарпандар бармы?
- -- Кешенең тарпандар тоҡомон тергеҙергә тырышыуынан ниндәй һөҙөмтә яһарға мөмкин?
- --Бөгөнгө көндә аттарҙың да юҡҡа сығыуы мөмкинме?
- -- Ни өсөн аттарҙың ҡәҙере китә?(м.п Ҡыҙыл китапҡа индерелгән ат тоҡомо күрһәтелә).
- - Ер йөҙөнән юҡҡа сыҡҡан ниндәй кейектәр, хайуандар беләһегеҙ?
- -- Уларҙы ниндәй китапҡа индереп йөрөтәләр?

Тәбиғәт – тере китап. Унның хәрефтәре – кейек-ҡоштар, биттәре – урмандар, йылға-күлдәр. Хәҙер тәбиғәт китабының биттәре төшөп, тәләфләнеп, йоҡара бара. Был бик хәүефле хәл. Ғалимдар яҡын арала Ер шарында 1000 төр хайуан, 25 000 үҫемлек төрө юғалыуын фаразлай. Урмандар минутына 20 гектарға кәмей бара. Һуңғы 100 йыл эсендә 36 төр һөтимәр хайуан, 94 ҡош төрө юҡҡа сыҡҡан.

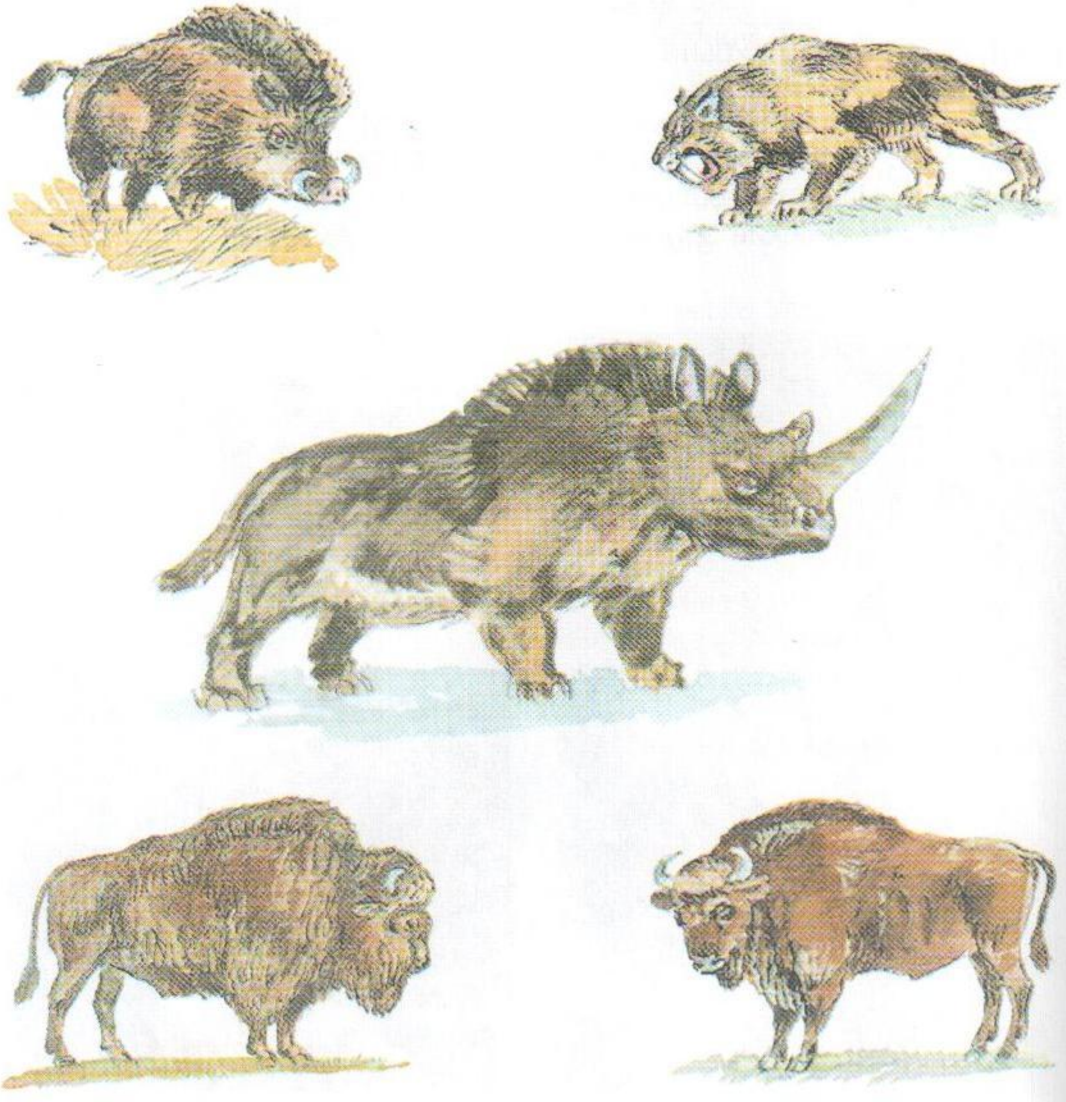

“Башҡортостандың Ҡыҙыл китабы” – кеше эшмәкәрлеге арҡаһында юҡҡа сығыу сигенә килтереп еткерелгән хайуандар тураһында һөйләй, уларҙы һаҡлау юлдарын өйрәтә. Һуңғы йылдарҙа, һәр баҫма һайын унда индерелеүсе төрҙәр һаны артҡандан-арта бара. Тәбиғәтте һаҡлаусылар һәм, ғөмүмән, барлыҡ кешеләр өсөн оло иҫкәртеү булып яңғырай был.

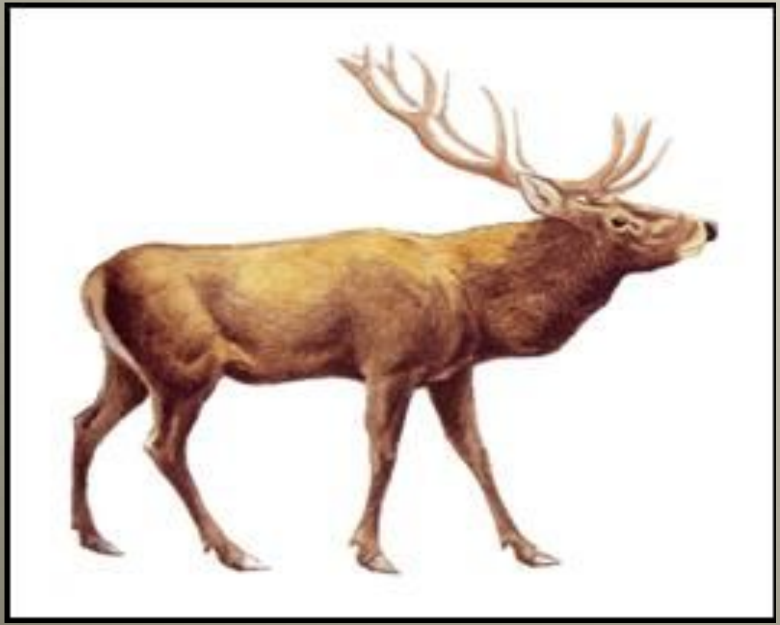

Башҡорт аты

Башҡорт атының йылҡысылыҡ буйынса махсус дәреслектәргә ингән классик өлгөһө

- -- Ҡыҙыл китапҡа ингән үҫемлектәр, йәнлектәр, ҡош-ҡорттар үлеп бөтмәһендәр өсөн нимәләр эшләп була?
- --Һеҙ үҙегеҙгә ниндәй фәһем алдығыҙ?
- Тәбиғәттә булған йәнлектәрҙе һаҡларға, юҡҡа сығармаҫҡа

кәрәк. Бер ер йөҙөнән юғалғанды кире барлыҡҡа килтереп булмай. Йылҡысылыҡты тергеҙергә, йылҡы малы бөтөүгә юл ҡуймаҫҡа кәрәк. Был әҫәр кейек-хайуандарға рәхимлерәк ҡарарға, уларҙы һаҡларға, ҡыйырһытмаҫҡа өндәй. Авторҙың үҙе ҡасандыр һабан һөргән атты иҫкә алыуы ла хәҙерге йылҡы малына шәфҡәтлерәк булыу, ҡәҙерләп үрсетеү, һаҡлау кәрәклеген иҫкәртә.

- Автор әйтмешләй, тәбиғиен һаҡлауға, тәбиғилеккә ни етә.

Өйгә эш:

Тиҫтерҙәрегеҙгә тәбиғәтте һаҡлайыҡ тигән мөрәжәғәт, шиғыр йәки хат яҙырға.